

1338

IOSEPHI MACRINI

I. C. NEAPOLITANI

DE VESVIO.

I T E M

Poetica Opuscula eiusdem.

GATTINI

3
57

NEAPOLI

Typis Hieronymi Fasuli M.DC.XCIII.

Superiorum permissu.

Illustrissimo,

& Reuerendissimo Præsuli

ANDREÆ
DE AQUINO

Episcopo Tricaricensi
S. P.

TVæ potiùs imputare debebit
voluntati, quàm præproperæ
meæ ambitioni, quòd pauca hæc
in lucem proferre sim ausus, si quis
eadem minus accepta, & iucunda

a 2 ha

EPISTOLA.

habeat, harumq; chartarum lectione offenderetur. Enimverò ipse mihi numquam blandiri, aut assentari solitus, mearumq; vitium non iniquus arbiter, nihil ab his vnquam mihi promiseram, nec digna, quæ typis traderentur, existimaueram, quippe in prima, imprudentique ætate exarata ad styli rudimentum. Tu autem cum mensibus elapsis humanissimè nos, & alios plerosq; politiores homines in villa tua amœnissima, quæ apud porticus Vesuvianos est, suscepisses, totoque ibi die apud te hilariter habuisses: cum ad horas fallendas hæc scripta exhibuissem (& erant loco, in quo morabamur conue-

nien-

EPISTOLA.

nientia) non modò libenti animo legisti, sed vltà meam expectationem digna iudicasti, quæ publicè versare, legiq; possent. Ego verò sicuti pudore, ruboreq; suffusus tributas à te lucubrationi laudes suscepi: ità tanti viri iudicio, sententiæq; omninò repugnare non sum ausus. Et primò quidem in eo fueram anxius, ne quòd rem pluribus tractatam denuò retractarem, & recoquerem, lectoribus fastidij potius, quàm iucunditatis occasionem afferrem. Sed alia ex parte cum me vndeque verterem nihil vnquam inueni, quod penitùs intactum nobis pervenerit, ac in quo noua commentari liceret. Quippe

fi

EPISTOLA.

si rerum statum, dignissime Præ-
sul, diligenter perpendamus habet
in hoc nostra ætas aliquod infor-
tunium, cum nihil ferè nobis reli-
quum factum sit, in quo nos exer-
cere scribèdo, & ingenij specimen
(vtri prudenter diserebas) edere
possimus. Cuncta enim fundi lite-
rarij loca ita sunt à prioribus oc-
cupata, vt iam inquitenti impensius
materia defit, nullaque supersit res,
quæ sit à maioribus intacta: imò
quæ non sit exornata, & cum mul-
ta dignitate à nonnullis expolita.
Nam siue Criticam Siluam ingre-
diamur Deus bone! quid proximo
transacto Sæclo Italici, vltromon-
taniq; Scriptores in Græcis, Lati-
nisque

EPISTOLA.

nisque authoribus nō obseruarunt,
non poliuerunt, non dilucidarunt?
Philosophiam, & grauiora aggre-
dienti, sicuti neque tutum est noua
moliri, ita nec facilè erit Telesij,
Galilei, Gassendi, Cartesij, alio-
rumque, & Anglicæ, Florentinaq;
academiæ acumina, & experimen-
ta superare. Iurisprudentiam porrò
omittimus: nam de ea tanta Neo-
terici compilarunt volumina, vt
non modò minus necessarium, aut
vtile; sed neque decorum sit plura
super addere; cum iam numero scri-
bentium fatiscat, & mole laboret
sua. Medicina ad eam amplitudi-
nem euaserat, vt nunc verso con-
silio, imposturis plerisq; pate factis,
non-

EPISTOLA.

nonnulli in hoc insudent, ut scilicet demonstrent eius incertitudinem, & inconstantiam, & firmitiora argumenta in ea demolienda habeantur, quam in confirmanda. Miscellaneam verò eruditionem, & Poësim tot tantisque scriptoribus exornatam videmus, ut rectissime eas firmamento innumeris sideribus illustri comparemus. Vna superesset Historia, quæ infinitam, & propè perennem præbere posset selectioribus hominibus laboris occasionem: nam sicuti quotidie noua in hac orbis machina voluntur facinora, ita noua quotidie materia historico ingenio enascitur, cui liberum est præteri-

ta,

EPISTOLA.

ta, præsentia, & quandoq; etiam futura comprehendere. Sed illa nostræ non est Mineruæ: neque enim omnium humerorum pondus est historiam conscribere; nec quis si purgatum nactus sit stylum, & excellenti præditus sit ingenio, idcirco historiæ conscribendæ par esse poterit, in qua minimam partem obtinet eloquens scriptio; plurimam verò obtinere debet rerum prudentia, gestorum notitia, & consiliorum, quæ in summis aulis agitantur participatio. Quid? quòd etiam hæc non sine inuidia quandoque attentantur, tutiusq; est potius relinquere, qui neque gratiam aucupari, neque odium incur-

rere

EPISTOLA

rere præteritorum possunt.

Sed Agedum? quando iam omnia manu occupata nos posteri inueniamus; idcirco ne frustra nati silentio contineamur? & quod tempore sumus præuenti fortunæ cedamus, & inglorij absq; nomine pereamus? Iuuat Præsul Illustrissime vndequaque materiam nobis querere: iuuat aliquid audere, si non vt immortalitatem assequamur, saltem vt monumentum aliquod nobis paremus, vnde venturi vixisse nos olim sciant.

Vt cumque tamen se res habeat par erat Vir Illustrissime, vt tibi opuscula hæc dicarem, cuius prodeunt autoritate, cuius censura probata

EPISTOLA

bata sunt. Tuo verò iudicio quis non libens acquiescat? Scimus autem quam purgatæ prudentiæ sis, & probari à laudatissimo viro summa voluptas est.

Quanta porro doctrina, sapientiaq; sis præditus notum est Neapolitanæ urbi, notum Romanæ, dum non contentus multiplici tua eruditione, clarissimisq; scientijs, quas funditus calles; etiam nunc in prouectiori ætate ita viuus assiduus in lectione, vt nunquam sat didicisse credas, & librorum helluo meritò dici possis. Complura verò hic de reliquis tuis laudibus dicere in animo mihi esset, nisi inde tuam modestiam offensam iri dubitarè;

Ille

EPISTOLA.

Illā certè sine magno piaculo prætermittere non possum, singularem scilicet tuam erga omnes, & præcipuè eruditiores beneuolentiam, & comitatem, qua præcateris illos amplexaris, & prosequeris, & probam animi pietatem, qua ab omni rerum ambitu fugiens rectè, beateq; vivere instituisti. Tu enim Tricaricēsi Diœcesi præpositus primò ibi per plures annos pauperes recreasti, Ecclesias fouisti, bonos mores ampliasti, & (quod indigenæ prouinciales grato animo farentur) non modo Ecclesiæ tuæ prouentus, sed tui quoq; patrimonij opes in eas subuentiones, piosque vsus erogabas. Poteras inde, &

me-

EPISTOLA.

meritis, & propinqua spe ad maiora prouehi, & cum Illustriss. frater tuus Apostolicæ Cameræ summus auditor immatura morte occupatus purpureo galero esset ereptus; in non dubium ius succedendi in ampliorem dignitatem promouebaris. Sed tu aulam, cuiusque incommoda perosus, selectiori, recedioriq; te vitæ reseruans, non modo tui, & fratris meritum fructum recolligere non curasti; imò à Tricaricensi Episcopatu te abdicaui solius dignitatis infulis retentis.

Faxit itaq; Deus ut te diutius nobis, & tecum præclaram hanc morum ideam seruet, tum bono-

rum

EPISTOLA

rum solatio, cum etiam ut adole-
scere circa te optimis institutis im-
butos videas tenellos pueros, quos
ex Illustrissimo Duce Casularum
nepote amantissimo habes, quos ad
tuam normam per longam æta-
tem componere valeas. Interea
benignè hæc accipe, & si minimum,
aliquid tamen officiosi mei animi
tributum. Vale.

Tibi Vir Illustrissime

Addictissimus
Ioseph Macrinus.

AMI-

AMICO LECTORI CAROLVS SVSANNA

B. V.

SVccensebis fortasse mihi, Le-
ctor amice, aut, ut minimum,
mirabere quòd Vesuviane buic hi-
storie meam adtexam præfatio-
nem, quæ superuacanea videri
queat, cum auctor ipse operis ini-
tio

Ad Lectorem

rio suam procerij loco pramittat.
Sed ne succensere, mirariq; pergas
ultrò, per tuam humanitatem pa-
tere, ut tanti spem in hoc veluti ve-
stibulo consilij mei rationem expo-
siturus te detineam. Auctor hic li-
bri sui capite primo, compendia-
riam licet, dicendorum graphicè de-
lineatam exhibeat tabellam: attamen de oblata sibi occasione, qua ad
hac scribendum animum appulit;
tum quid causæ fuerit, cur ea tan-
diu, & tot per annorum seriem
euulgare distulerit ne verbum qui-
dem facere voluit. Quod igitur re-
ticuit ille, hoc ego pro amicitia be-
nevolentiaq; nostrâ, mihi sumpsi:
tum ut gratam tibi (quod non de-
spero)

Epistola

spero) rem facerem; tum etiam ut
mee erga eum obseruantia qua-
lemqualem per hæc significationem
ederem. Anni propemodum sunt
viginti, ex quo Auctori plenæ pu-
bertatis annos nondum egresso, Ve-
seus materiæ descriptionis prebuit.
Solito plus Mons hic tunc desce-
uiens, nocte quadam intempesta in-
flammarum globos tetra fumo mi-
stos, tonitrua, & fulmina, ignitos
nimirum lapides erumpens, à qui-
bus noctes diesq; per plures eodem
fermè, tremendoque modo non de-
stitit, subiectam sibi planiciem to-
tam ferè nedum, & terga cinere
operuit, foedauitque. Qui nihil tale
suspicati altum eo tempore dor-
b mie-

miebant, excitati fragoribus hisce
 (quippe quod & Urbis huius aedes,
 ad iteratos ictus ut & propiora lo-
 ca tremere) priusquam de Vesu-
 uio quicquam cogitarent, duas in-
 ter se inimicas Classes acriter con-
 fligere in nostro hoc Neapolitano
 Cratere putarunt. Postquam verò
 unde id eueniret deprehenderunt
 accole, Neapolim partim, partim
 interiora eheu quondam felicitis Cā-
 panie, ut alias in terroribus huius-
 scemodi fieri consueuerat, petiere.
 Renouatus Vesuij furor, ut impe-
 ritos, rerumq; Naturæ incapaces
 perculit, ita Philosophis eruditissq;
 Viris permultis ansam dedit, ut
 quæ meditati fuerant ipsi, quæque

ex

ex veterum Scriptorū monumen-
 tis hauserant, inter se conferrent,
 variosque de eruptione hac misce-
 rent sermones, ut quisque in histo-
 ria, Philosophia, eruditorumque
 librorum lectione versatus erat.
 Sed qui suprâ ceteros emineret,
 præter unum Macrinum, nemo
 fuit. Is planè literis omnibus ex-
 cultus longè plura attulit, edisse-
 ruitque melius, quàm qui hæc at-
 tingere voluere. Eò præsertim quod
 ad Vesuij radices prædium viti-
 bus, multisque fructiferis alijs ar-
 boribus consitum, nec spernendi
 prouentus cum possideret, atq; in co-
 Villam, eamq; per amœnam, ad quã
 frequens ei esset accessus, semperq;

b

2

noua

Ad Lectorem

*noua veritus excidia diceret, inge-
minaretq; carmen hoc:*

Flammifero Villa heu nimum
vicina Vesæuo,

*quicquid hætenus de Monte hoc
seu philosophicè, seu historicè scrip-
tum fuerat, lustrauerat curiosius,
studiosius inuestigauerat. Adeo ve-
rò placuere amicis, quæ eruditè at-
que eleganter narrauit, deq; re illa
egit ipse, ut enixè rogaremus, quæ
voce extulerat, literis consignaret.
Impetrauimus hoc: scripsit enim
quæcumque tunc nobis exposuerat,
sua præter cogitata, quæ de indu-
stria proferre noluit; causatus
quod in aliorum recitandis opina-
tionibus nil, at in suis expromen-
dis*

Epistola

*dis multum inesset periculi. Ar-
duum quippè erudito hoc, & censo-
ribus multis referto Seculo, quic-
quid Philosophicè fueris de incen-
dij huiusmodi causis meditatus in
publicum emittere. Quicquid enim
de rerum natura, earumque causis
ab Auctoribus ad hanc usque diem
traditum est, pacatè nunquam ad-
missum fuit. Atq; ut facile est in-
geniosum se in aliorum sententijs
refellendis ostendere; ita opero-
sum nimis verum inuenire, inuen-
tum, validis eisq; non conuellendis
rationibus, atque experimentis con-
firmare. Hanc autem ita concin-
natam ut nunc prodit historiam,
cū Clarissimis Viris Thomæ Cor-
ne-*

*nelio syncera latinitatis hic, ut
 melioris philosophiæ, bonarumque
 artium vindici acerrimo, itemque
 felicissimo, & undecunq; doctis-
 simo Leonardo à Capua, mibique
 etiã legenda cum obtulisset, pro-
 bauere summopere literatissimi hi
 Viri, miratiq; itidem fuere linguae
 candorem, ut quanquam hoc tem-
 pore proditum, Augusti nihilose-
 cius exactũ seculo faterentur opus.
 Impetrare tamẽ amicorum potuit
 nemo, ut ad ea excudenda addu-
 ceretur, aut eorum cuiquam id sal-
 tem munus permetteret. Intereã
 quæ scripta expetebantur à multis
 cum in huius, aut illius manus, ve
 fors tulerat, atq; ab alijs ad alios
 per-*

*peruenissent, res eò perducta est ut
 plagiarij aliquot de eis & surpan-
 dis, sibi tribuendis cogitarent,
 & velut sua quaedam iactare non
 vererentur. Ipse verò ab amicis
 sæpè admonitus, iterum, ac sæpius
 & monitus, & obiurgatus ut sese
 à verterno hoc excuteret, nec sua
 intercipi sineret inultus; Quid, le-
 ctor beneuole, quid putas ad hæc
 responsisse semper? Nolle nimirum
 se (ea est eius modestia) quæ per io-
 cum, & amicis ita iubentibus pue-
 rili quodam calore effuderat, pri-
 uatos egredi parietes: Aleæ plenum
 hac tempestate opus, quæ omnes sibi
 licere censent, quacunque legerint
 adunco suspendere naso, in campos
 Fa-*

Fame tenui adeo, curtaq; cum sup-
 pellectili prodire: Pœnitere satis se
 quod obsequens ut haberetur id sibi
 sumpserit negotij, unde coactus per
 typos suos in discrimen veniret ho-
 nor. Tantam deniq; refractarij (ut
 ita dicam) capitis pertinaciam
 fregit, sua qua supra ceteros ami-
 cos eius pollet auctoritate Illustris-
 simus Dominus D. Andreas Aquin-
 as Tricaricensis olim Episcopus
 Vir omniscius, & de literis litera-
 tisque omnibus meritis optimè;
 cui decus addunt eximium
 Christiano digne Presule vir-
 tutes omnes. Huic ergo cuius
 unius imperio paruit auctor, ac-
 ceptum feramus oportet aureum
 hunc

hunc librum, quo caruissent, aut
 alterius cuiuspiam nomine decora-
 tum vidissent posterij. Meum cæ-
 terum non erit quicquam de libro
 effari, ut commendatus per me ad
 tuas perueniat manus. Satis quip-
 pè seipse commendat, tam si histo-
 ricè, quam si philosophicè ex alio-
 rum mente, ac etià si fabulosè, seu
 poeticè loquitur: utile miscet dul-
 ci, & inter florum amenitates re-
 rum scitu non iniucundarum fru-
 ctus decerpentur innumeri. Nec
 te minus capient Poematum ali-
 quot illicie, quas libro adnectit
 Macrinus meus. Eæ sunt profectò,
 quæ cum ijs comparari meritò
 queant, quibus prisca Poetæ latium
 dunt

Ad Lectorem

dum stetit incorruptum decora-
runt. Vtinam & erò se historia
scribende, aut Poesi colende to-
rum se dedidisset; non esset
hic hodie quod aut antiquis,
aut nouis inuideremus ex Europa
zota Scriptoribus. Sed Fortuna hoc
in solo sauo lera negocio plures eo
adegit, ut cum angusta eis domi-
res esset, se questuosos per foren-
sem Iurisprudentiam artibus ma-
ciparent. Ex horum censu unus
est auctor noster. Is enim ad Forum
se transferens multis ab hinc annis
caussis agendis, instruendisq; eam
ob causam totus incumbit, nec alia
meditatur, aut molitur. Eo tamen
animo negocijs instat, ut omnium
cum

Epistola.

cum admiratione sine thecnis, sine
offucijs, sed ingenuè, ut benè mora-
tum Virum decet suum exsequa-
tur munus, sibi que ea propter om-
nium deuinciat animos: Quan-
quàm enim facie subfusca, & pri-
mo aspectu Stoicum quid spirare
videatur, sermone tamen aded
blando, eloquio tam suauis, mori-
bus tam antiquis, ut velis nolis ad
eius beneuolentiam miro, arcanoq;
quodam modo pertraharis. Sed
diutius quam par est te distinui.
Vale, & libro frue.

Illustrissimo, & Reuerendissimo Signore

IL Dottor Gioseppe Macrino supplicando l'espone, come desidera stampare vn' Operetta deil' Historia Vesuviana, seu de Vesuvio vna con alcuni Opuscoli Poetici; Ricorre però da V.S. Illustrissima, e la supplica si degni concederli la licenza, e lo riceuera a gratia vt Deus.

Reu. D. D. Emanuel Cicatelli videat, & in scriptis referat hac die 14. Ianuarij 1693.

Ioannes Andreas Siliquinus V.G.

*Ianuarius de Auria S. Off. Consultor,
ac super impressione librorum Deput.*

Illustrissime Domine

COMmentariolum historicum de Vesuvio locisque circummontanis, & Opuscula Poetica Domini V.I.D. Iosephi Macrini meae censuræ commissa legi; nulla in his sententia mihi occurrit, qua boni mores, integraque Christiana pietas offenda-

tur. Cæterum libellus, & styli elegantia antiquis sæculis compositus, quo latina eloquentia florebat mihi visus est; & præterea historiam de his rebus ferè integram sub oculos breuiter exponit. Quapropter dignum eum iudico qui typis tradatur, illumque iucundum politoribus hominibus futurum si ita tibi vir Illustrissime addebatur.

Humillimus Seruus

Emanuel Cicatellus Presb. secularis.

*Stante supradicta relatione Domini Renisoris
Imprimatur die 18. Martij 1693.*

Io: A. Siliquinus V.G.

D. Ianuarius de Auria S. Off. Consult. Deput.

Excellentissimo Signore

IL Dottor Giuseppe Macrino supplicando espone à V.E. come desidera stampare vn libretto de Historia Vesuviana, vna con alcuni Opuscoli Poetici; supplica intanto V.E. si degni concederli la licenza, e lo riceverà à gratia vt Deus.

Magnificus V.I.D. Ioseph Valletta videat, & in scriptis referat.

Soria Reg. Gaeta Reg. Moles Reg.
Miraballus Reg. Iacca Reg.

Promissum per S.E. Neap. 22. Octobris 1692.

Mastellonus.

Excellentissime Domine

IVssu Excellentiae Vestrae librum, cui titulus, Historia Vesuviana, & Poetica Iuris peritissimi, eruditissimiq; viri Iosephi Macrini nō sine dilectatione legi, ac perlegi, in quo nihil inueni quod vel Regia Iurisdictioni,

vel bonis moribus obsit, imo; & philologis vtilissimum; quapropter vt publicè edi mandetur censeo, si E.V. videbitur.

E.V.

Additissimus Seruus
Ioseph Valletta.

Visa supradicta relatione imprimatur, & in publicatione seruetur Regia Pragmatica.

Soria Reg. Gaeta Reg. Moles Reg.
Miraballus Reg. Iacca Reg.

Promissum per S.E. Neap. 13. Aprilis 1693.

Mastellonus.

Errata

sic

corriges.

pag. 1. vers. 9. Tyrrenum	Tyrrhenum
2. 8. Sincerus	Syncerus
7. 19. Alcioneum Tiphēū	Alcyoneum Typhēū
& ubiq; Alcioneum, Tiphēum, corrige Al-	cyoneum Typhēum
8. 3. Tirrena	Tyrrhena
ead. 8. panegirico	panegyrico
9. 14. Sanazarus	Sannazarius
10. 20. infirmiores	infirmiorum
ead. vlt. mysteria	mysteria
11. 1. Bocacius	Boccacius
ead. 2. mythologia	mythologia
19. 2. vitiginis	vitiginis
23. 18. pirorum	pyrorum
ead. 21. pirum	pyrum
32. 18. medio	media
38. 9. benefico	beneficio
41. 13. lapideam	lapidem
44. 15. superimposita	superimposita
45. 1. frequentatur	frequentantur
56. 16. ductum	rectum
87. 3. aggereretur	aggeraretur

Cetera minora Benignus Lector corrigat.

I O S E P H I M A C R I N I

I. C. NEAPOLITANI.

De Vesuvio, populisque accolis.

COLLECTANEA HISTORICA.

CAPVT PRIMVM.

Taliae provincia, quā cē-
li tēperie, quā soli uber-
tate, incolarumque in-
geniis toto orbe cele-
berrima ad humani cru-
ris effigiem à summis Alpium iugis
ad Ionium, Scillacæumq; usque fre-
tum secundum longitudinem se ex-
tendit. Eiusdem latera hinc tyrrenum
mare: illinc Adriaticum fluctibus al-
luunt. Qua verò parte continenti iun-
gitur

A

gitur

gitur Alpibus, quas memoravimus, impenetrabilibus usq; ad Annibalis (*Linus lib. 21.*) tēpora mōtibus munitur: extremam Ionium claudit. Ceterū ducto ab Alpibus initio ipsa quantā est ab Apennino media secatur; Quod brevius, & elegantius Aëtius Sincerus (*Sānazar. de par. virg. lib. 2.*)

Nubifera quam præraptis ambagibus Alpes

Præcingant, mediamque pater secas Apenninus,

Et geminum rapido fluctu circumtonat aquor.

Is autem mons, siue montium longa series à maritima ora recedens, & longo transcurso per noningenta ferè milliaria ad ultimos lucanos, brutiosque extensa, cum ipsa Italia initium, cum ipsa finem habet. Ita tamen discreti mōtes se continuant, ut si unum propter longitudinem dicere non audeas; numerum tamen, & discretionem non admittant (namque alius alii

co-

coheret) paucis militaribus viis adēūdi. In Campania tamen foelici Vesuvius mons veluti per superbiam patrem despiciens Apenninum ab eo, cæterisq; montibus longe per latam planiciem disiungitur, & solus Neapolitano crateri, seque ipso contentus incumbit. Licet autem ille & circuitus magnitudine, & oppidorum frequentia, vinique nobilitate maximè celebris sit: præcipue tamen ignium, aquarumque eiectionibus, eruptionum hiatibus, terrificis motibus quā se clarum, quā metuendum reddidit. Hinc est quod omnium ferè ætatum scriptoribus memoretur, historiæque suarum claudium enarrandarum materiam sæpè præbuerit. Neque verò historicorum tantum ille calamos; sed philosophorum quoque acerrimè exercitavit ingenia causas eiusmodi rerum inuestigantium. Quid? quod hæc aviditas seniori Plinio audacius, propiusque huiusmodi arcana obser-

A

2

ua-

uare cupienti exitio fuit, sulphureo halitu suffocato: quasi indignata natura tam sedulum sui scrutatorem eas temeritatis poenas ab ipso exegerit. De hoc itaque monte aliqua miscellanea colligere in animo mihi est. Quamuis autem superuacaneum alicui videri possit de eo commentari, qui nobis ante oculos est, & nimium ingenti nostro damno notus; tamen non despero facturum rem non iniucundam iis, quibus solo nomine tantum innotuit, existimoq; operam non omninò lusurum, si quæ per varios scriptores, per diuersa tempora de eo, populisque accolis leguntur in unum breuiter digessero, & si quæ sunt vetustatis vestigia ad præsentia tempora coniunxero. Præsertim cum Sanfelicius (*de Campan.*) eruditus Campaniæ descriptor, quidquam de eo peculiare in lucem non dederit, & qui omnia ad satietatem, & luculenter enucleauit Pellegrinus (*in*

appar. Campan.) vetera tantum loca illustranda sibi proposuit, cum præterea, quæ patrio sermone scripsit ultra Italici idiomatis orbitam non progrediantur. Recupitus (*de incend. Vesuv.*) autem incendiorum numerum, & causas fideliter perstringens in describenda clade anni M.DC.XXXI. plurimus est: Borrellus (*meteor. Ætnæ*), & pleriq; alii solas causas incendiorum prosequuti, illas ex profundo scrutantur. Licere ergo mihi putavi quandam veluti collectaneam ex alienis, meisque laboribus compendio perficere: instituto, si non alia re, ad otium saltem pellendum utili.

CAPVT SECVNDVM.

*Fabulosa circa hos montes enar-
rantur.*

ANtequam autem seria, & hi-
storica soliditate fulta ingre-
diamur libet hic pauca prius de fabu-
losis circa eiusmodi montes, & Vesu-
vium commentis præfari, ut transmis-
sis breuiter his somniis ad vera con-
tinuo gradu procedamus. Nescio ta-
men qua utilitate Græci conati sint
in omnibus veritatem, fucis, & fig-
mentis involvere. Putant illi quidem
arte id factitatum ingeniosa, dum
ipsam excultam, inculcatamque, &
sub figmentorum velo multa, & præ-
sertim moralia mortales edoctos vo-
lunt. Sed dubitandum magnopere
esset an veritatem occulerint magis
his ambagibus, an patefecerint, exor-
naverintne potius, an deturparint.

Vt cum-

Vt cumque tamen sit, fabulati sunt il-
li, pugnantes olim in æthera Gigan-
tes fulmine à Iove dissectos, eosque in
poenam audaciæ, & criminum monti-
bus suppositos, & quoniam tres tan-
tummodo illis innotuerunt insignio-
res incendiis montes Ætna scilicet,
Vesuvius, & Inarime, unicuique suum
adscripserunt reum. Benè ergo con-
sultum humano generi, Græcisque
fuit, quod cætera innumerabilia, quæ
per totum orbem, Indosque spargun-
tur loca istiusmodi ad eorū notitiam
non peruenerint: ita enim factum est,
ut & ipsis amplior labor alia sōniādi,
nobis fastidium tot, tantaque menda-
cia legendi demptum sit, aut imminu-
tum. Ætnæ suppositum Enceladum,
Vesuvio Alcioneum, Inarimi Ti-
pheum volūt. Ita Claudianus (*de raptu
proser.*)

*que talio vivo
Ausu tonante manus & rapine Ti-
phoea cervix*

A 4

Ina-

Inarimen? fractane iugi compa-
ge Vesui

Alcionens per stagna pedes tyrrena
cucurrit?

An vicina mihi quassatis faucibus
Ætna

Protulit Enceladum?

Et in panegirico de sexto consula-
tu Honorii ita præfatur.

Enceladus mihi carmen erat, victus-
que Tiphæus:

Hunc premit Inarimes, hunc gra-
atq; uis Ætna domat,
alibi. Ætna giganteos nunquam tacitu-
ra triumphos

Enceladi bustum. . .

Homerus lib. 12. iliad. & Virgilius
suppositum Tiphæum Inarimi dicunt.

Tunc sonitu prochite alta tremit,
durumque cubile

Inarime Iovis imperiis imposta
Tiphæo.

Hi tamen non benè conveniunt
cum Ovidio; nam iste nō Enceladum,
sub

sub Ætna, sed Tiphœum locat.

Vasta giganteis iniecta est insula
membris

Trinacris, & magnis subiectum
molibus urbes

Ætherias ausum sperare Tiphœa
sedes.

Sed quantum libet illi contendant,
persuasum mihi habeo neminem ip-
sorum veri quidquam dicturum. Cæ-
terum sufficiat nobis, quod de Alcio-
neo sub Vesuvio compacto non di-
sconveniūt. Sequutus etiā poetas an-
tiquiores Sanazarius in Arcadia Al-
cioneū sub Vesuvio penas luere elegā-
ter tradit. Hos porrò gigantes in-
cendia provolvere, ab ipsis has misce-
ri ruinas, tremoresque terræ oriri vo-
luerunt, dum contra onus nitentes di-
ficere superimpositas moles, & exi-
lire conantur. Audiat Ovidium.

Nititur ille quidem, tentatque re-
surgere sæpe:

Dextra sed ausonio manus est im-
posta

posta Peloro,

Leua Pachine tibi, lilibeo crura
premuntur;

Degrauat Aetna caput, sub qua
resupinus arenas

Eiectat, flammamque fero vomis
ore Tiphoeus.

Sapè remoliri luctatur pondera
terra,

Oppidaque & magnas devolvere
corpore montes:

Inde tremit tellus

Sub hoc demum rerum inuolucro
nil aliud fabulam indicare dicitur,
quam quod superbis superùm vis re-
sistat, eosque qui altiora, & humana
conditione sublimiora contumaci in-
genio petant in id demum incidere,
ut terræ suppositi calcaneis infirmio-
rum terantur, & nequicquam iniusta
tentantibus euentum arridere. Has
res licet vndequeque notas hoc vela-
mine exponere posteris poetæ volue-
runt, ita hæc misteria fabulosa, expli-
cat

cat Bocaccius (*de Genealogia deorum*)
& Natalis Comes (*in sua mythologia*)
Sed iam tempus est, ut his ineptiis,
anilibusque somniis transmissis ve-
ram ipsius Vesuvii historiam aggre-
diamur.

CAPVT TERTIVM.

*De Vesuvii situ, circuitu, & di-
mensione.*

VT autem de eius situ, dimensio-
neq; primus sit sermo; Mons
hic in extrema meridionali Campa-
nia situs est: ipso enim, suisque agris
ad Sarnum usque fluvium pertinenti-
bus, transgresso, proxima Picentino-
rum regio succedit. Ab Orientali au-
tem latere lætam, lætamque plani-
ciem prospectat, quæ vasta camporum
æquora complectitur Nolani, Pal-
mensis, & Octavianensis agri: post
eam Apennini cautes attolluntur.

Hæc

Hac planicie, si Iouio (*lib. 4. histor.*) credimus, inter Marcellum Romanorum, Annibalem Poenorum Ducem duobus numerosis exercitibus pugnatum est: itemque maiorum memoria inter Gallos Regni Neapolitani inuasores, Aragoniumque Regem ibidem commissæ acies. Fuit enim aliquando sola semetationis laude commendata; nullo arborum, vitiumque impedimento, ideoque certaminibus faciendis, equitatus excursionibus, castrisque metandis aptissima; nostro autem ævo quia pumiceis Vesuvii lapillis, cineribusque operta eam soli amiserat ubertatem, sedulitate colonorum aliâs mutato studio queretium utilitates, fructusque: ingentibus novalibus, vitiû sationibus, pomiferisq; arboribus impedita, minus iam præliis apta. In meridionali plaga Vesuvius mons agros habet inter optimos fecunditate numeratos Sarno irrigatos fluvio. Certe Virgilius exemplum

da-

daturus celebris, pinguisque soli hos designat. . . .

— *Et quæ secat aquora Sarnus:*
Post eundem fluvium porrò non procul extantes lacteus, & stabiarum montes conspiciuntur. Qua verò ad Occidentem vergit, alluitur Neapolitano cratere, & in ipsam urbem spectandus pariter, & metuendus procurrit. Septemtrionalis plaga immensos, ditesque Campaniæ agros, Aceranos præcipue, & Atellanos subiectos habet: nam quæ nunc ea in ora minora sunt oppida, eius agri partem insident, qui earum fuerat civitatum, licet nova loca nova nomina induerint. Oppidorum autem, quæ circa ipsum extant memoriam ideò prætermittimus, cum de iis peculiari capite deinceps sit dicendum. Huius montis circuitus, si æquiora loca unde asurgere in montem incipit undiq; metiamur, triginta milliaria italica facile complebitur: adeò leniter ille à circumposita

posita planicie surgere incipit, ut vix planiciem à surgente monte diuersam agnoscas, nec nisi ubi conuersus despectiora loca videas, ascēdisse te intelligas: unde est, quod ingentem circuitus sui mensuram exhibeat.

Altitudo eiusdem, quantum ex his, qui geometrico quadrante mensuram ipsius adepti sunt, audiuius; quā maximè assurgit tria non perficit miliaria, quā demissior vix duo

excedit. Quod ne mirum
in vno, eodemq; monte
te videatur dicendum.

CAPVT QVARTVM.

*De eiusdem antiqua, & recenti facie,
aut immutatione.*

Vesuvium ab imo ad eam usque summitatem, quæ nunc dimidiata est, rotundum fuisse facile existimari potest sumpto à primo eiusdem ingressu, & à demissioribus lateribus argumento. Certè infima eius ora primò undique lenis, indè sensim undique acclivis, & demum omni è latere circà summitatem difficilis ascensus, ut non tam pede, quàm manu iuvante quandoq; sit superandus. Pyramidis formam habere scribit Recupitus; cum non tam pyramidis; (nam illæ quadrilateræ fuere), quam perfecti coni imaginem reddat. Nunc verò circà fastigium dimidiatus omnino est, ex ea scilicet parte, qua summano oppido incumbit excelsus est,

reliqua, quæ ad meridiem vergebat
iâ pridem ab antiquis sæculis vi igni
emissa, dispersaque. Coniectare au-
tem licet primam in medio montis
umbilico fuisse ignium eruptionem,
quæ media tellure evulsa integris
montanis costis, quandâ veluti caveâ
effecit. Certè de hac in Vesuvii fasti-
gio voragine ita differit ex Scriptorū
authoritate Pellegrinus (appar. Cam-
pan. disc. 2. cap. 22.) Primò quidem
fuisse in eius summitate æquam pla-
niciem colligit ex Strabone (lib. 5.)
eorum, qui talia notaverint antiquis-
simis verbis: *Vesuvius mons agris
cintus est optimis dempto vertice, qui
magna sui parte planus totus sterilis est
aspectu cinereus, cauernasque ostendens
fistularum plenas.* Colligere verò li-
cet ex his Strabonis verbis, hunc ip-
sum cavernosum verticem, cinereum,
fistulosumque iam pridem arsisse. In-
de mutata facie, planicieque per in-
cendia iactata, demissioreque reddi-

ta formam ingentis amphiteatri re-
tinuisse constat, montanis circum-
costis omni è latere integris ex Xi-
philino (lib. 66.) (olim quidem ex om-
ni parte pariter excelsus erat, & tunc
è medio eius ignis extitit: nam ea par-
te tantum exustus est, extrinsecus
enim intactus, integerque permanet, &
infra, totus mons (sicut parva cum
magnis conferre) formam habet am-
phiteatri. Sed aliis mox incendiis
montanis costis ex orientali, & occi-
dentali latere diminutis, tum demum
bicipitem evasisse credimus, qua for-
ma ad nostram ferè mansit ætatem.
Cum demum vertex etiam meridio-
nalis in ipsam voraginem prolapsus,
aut paulatim igne diminutus in cine-
res plerumq; dissiliit, quibus omnes
ferè orbis partes anno MDCXXXI.
conspersæ fuere. Hinc est quod non
plenè biceps sit, alterumq; iam de-
creuerit caput, eatenus, ut vix ipsam
planiciem, voraginemq; sibi subiectā
su-

superet, ideoq; solo Septemtrionali latere excelsus sit Vesuvius, veluti pro dimidia, reliquo vertice demissiore. Recupitus de hoc Vesuviani montis decremento iocaturus, dixit, illum tamquam publicum incendiarum, qui tot oppida, ruraq; deleuerat, capite truncatum fuisse. Subditq; præterea ex eo maximo decremento euenisse, ut mare Neapolitanum ventis magis obnoxium factum sit, ipsumq; ideo litus, & portus incertior, quod tamen tamquam magnificè dictum vix receperim. Sunt etiā qui suspicati sint patuisse aliquando intima Vesuvij viscera: scilicet ea vehementia iam pridem erupisse, ut non solum in summitate; verum etiam in lateribus aditus referaverit, atque ostia invicem permeabilia, quæ demum speluncarum interno casu, aut nova demum eruptione fuerint obserata. Huius rei porro indicium facit Flori historia, quæ Spartacum servilis exercitus ducem à

Ro-

Romanis in Vesuvio circumobsessum per ipsius fauces clam vitiginis funibus delapsum effugisse narrat; idque pro re comperta habet Ianfonius in Atlante. Vtcumque tamen sic colligere hinc licet in meridionale latus semper ignes, incendiumq; incubuisse, septemtrionali plaga ferè ab omni iniuria immuni; ita ut non omnino deliri videantur, qui à solis calore, radijsq; inexhaustas eas nitri, sulphuris, bituminis mineras progigni putaverint.

Certè, quæ ad meridiem affide-

bant monti civitates, agriq;

terramotu quassati,

incendio sæpius

absumpti,

delectiq;

sunt.

Quod ut demon-

stretur,

sit.

CAPVT QVINTVM

De veteribus circa eum, & nuperis oppidis.

DE veteribus circa Vesuvium, siue oppidis, siue urbibus verba facturus, quando iam nullum extet eundem monumentum, locorumque certa designatio, quorum etiam nomina perierint apud posteros alijs subinde inditis: potius duxerim nova, quæ nunc sunt oppida recensere montem circumeundo, ut quando in ea incidam ubi fuerint iam vetera, quæ defecerint; tunc quæ de iisdem colliguntur ex historiis breuiter perstringam. Liceat autem mihi iter inest: et inde exordium sumere, unde sol ipse diurno circuitu exorditur. Primum itaque sit ab orientali latere æstivo initium, ubi ante omnes occurrit oppidum Summa novi omninò nominis,

&

& prisca ignoti, & procul dubio eo argumento nuperis sæculis condita. Quæsiuere, nisi fallor, patriæ nomen illud incolæ, quod summa, & in reliquos pagos, agrosque ardua immineat. Nulla tamen re, facinore, aut historia memorabilis; nisi quod quasi præcipuum Vesuvij oppidum antiquo abrogato suum nomen monti indiderit, unde italici omnibus Summanus mons dicitur. Agri tamen feracitas, pomorumque cuiusvis generis copia præstantiaque, qua commendatur, digna est, quæ cum silentio non prætereatur. Fœlices præcipuè agri eo beneficio, quod Vesuviani excidii minimam sentiant partem, ideoque cæteris, qui circa eundem montem sunt, faciliè antecellant. Cum enim observetur Vesuvium ea parte ignescere, quæ ad meridionalem, ferèque aduersam Summæ regionem spectat; idcirco minore clade in Summanum, quam in reliquos agros sævit semper. Ille etiam

B 3

sep.

septemtrionalis vertex, qui ab ea late longinquus integer adhuc, & indiminutus reliquo humiliori supereminet, quodam sui veluti munimento cineres, lapidesq; plerumque arceat à Summano agro. Sementis itaque ut plurimum patiens, si non eo proventu, quo reliqua campania; ferax tamen cum mediocritate respondet avido colono. Ultrà tamen mediocritatem Bacco abundat; nec tantum laboris frumentationi, quantum vitium sationi, secundiore experientia docti coloni impendunt. Surgunt itaq; ingētia populeta, quibus cōnixæ ad supremam altitudinem vites attolluntur, eò iucundius, validiusque succum daturæ, quò altiùs ad Solis, frigorisque vices expositæ maturescant vixæ. Scilicet ea natura Soli campani est, ut humiliores vineas respuat, æquæ, ac reliquæ Regni Neapolitani provincix populeta non educant. Etsi verè mirificè apricetur, quæ pars agri
pla-

planior est, illa etiam, quæ in montis umbilicum assurgit, planiorem subiectam oram pomorum omnium laude superat, ut dici rectè possit illic copiam suum cornu effudisse, illuc transfatas hesperidum hortorum à Pomona divitias. Nam præterquam quod eius regionis poma tamquam in ventilationibus locis, quos pinguior, letiorque succus non inficit nata, suavioris sunt saporis: inde etiam fit, ut non citò marcescant, ut reliqua. Quid dicam de serotinis pomis, quæ ad multam hiemem perdurant? aut de escariis vuis, quæ semper integræ amissam à vitibus, & arboribus frōde, in ipsis longo tempore pendent? Quamvis autem omni pirorum genere abundet, eo tamen copiosior est, quod, quia supra reliqua celebretur omnia, Regium pirum olim vocabatur, nunc vernaculè, *bergamoto*. Neq; hic prætereundum est, quod magnificus Romani operis aquæductus, qui accepta à Se-

renis Montibus aqua, vasto itinere ad puteolanas ferebatur cisternas in maritimæ classis usum, per Summanum agrum ducebatur, quod tùm ex Summontii testimonio, tum ex inuentis nuperrimè eius ruderibus in Sūmano latifundio Clarissimi D. Frācisçi Marciani Regii Cōsiliarii liquet, quæ è lateritia materia constructa, & fossorum indicio prodita vir ille ornatissimus observavit, testatusque mīhi est itinere subterraneo continuari.

Hæc satis de Summano agro: nam de oppido ipso pauca dicenda remanent nullo scriptore de eo quidquam memorante. Illud autem quamvis optima aeris temperie fruatur, & incolarum numero frequens sit, tamen nec edificiis conspicuum, nec murorum cinctum corona est, undique pervium in declivi situ, utpotè in Vesuvii latere conditum, manet. Neque enim in oppidis, quæ circa hunc montem (Regiæ urbi vicina excipio) domum paulò

lò magnificentiorem, laxiusq; ædificium spectare licebit: nam cum non nisi vivo lapide ædificent, eoque mirificè gravi; (tophi enim, & leuioris lapidicinæ nullam copiam habent) hinc est, quod materiæ pondus ullam domum, prætoriumve ultra primam, aut alteram contignationē altiùs tolli non patiatur. Sunt autem hi lapides, quos vivos vocamus, ex ipsa Vesuviana glarea, de qua infra sermo habebitur. Cæterum situs opportunitas ultra indigenas multos etiam à Regia urbe allicit, à qua vix duabus leucis abest.

Præterita itaque Summa eiusdem montis radices peragrandò ad leucam vnam Octavianum oppidum se offert paulò antiquioris nominis, & gloriosioris. Pro certò autem habetur ex incolarū traditione, & nominis argumento id ab Octaviano Augusto, siue nomē, siue initium habuisse. Neq; sanè abhorrere videtur à solidà veritate

Aug

Augustum in eam villam quandoque secessisse; unde suum nomen incolæ per adulationem patriæ indiderint: cum præterea campaniæ secessum summopere eidem placuisse legatur, urbemque Nolanam unicè dilexerit, colueritq; domicilio, & morte, cuius in agro Octavianum positum est.

Quamvis autem existimem decen-
torem olim fuisse eius loci faciem;
nunc tamen inter ingentes valles Ve-
suvianis cladibus, aquarumque elu-
vionibus natas id oppidum positum
est. Ædificia rudia, & infrequentia
inter quamq; domum viridariis, hor-
tisque olitoriis interiectis, nullam cer-
tam oppidi seriem demonstrant, ci-
vium tamen, colonorumque numero
Summam facilè superat, magnumque
oppidi exhiberet ambitum, si in unum
incolæ, ædificiaque coalescerent. Sed
gens ut plurimum rurum suorum stu-
diosâ sparsa per latissima agrorum
spatia degit, & suo quisque rure per
ma-

mapalia habitat, ut per ea latifundia
duabus ferè leucis frequentes colo-
norum veluti viculi cernantur. Agèr
sicuti sementatione summano impar
ita par vini nobilitate, & pomorum
copia, eundemque procul dubio va-
stitate superat. Plantas ibi plerumque
quadrato ordine eleganter directas
effodiunt, iuxta Virgilianū præceptū:

*Indulge ordinibus, nec secius om-
nis in unguem*

*Arboribus positis secto viâ limitē
quadret,*

*Vi sepè ingenti bello, cum longâ
cohortes*

*Explicuit legio . . . (& infra)
Omnia sint paribus numeris di-
mensa viarum,*

*Non animum modò uti pascat pro-
spectus inanem;*

*Sed quia non aliter vires dabit
omnibus aquas*

*Terra; nec in vacuum poterunt se
extendere rami.*

Quæ

Quæ verò abrupta sunt, & montana usque ad extrema montis cacumina castanetis, silvisque cædis quæ ad victum, quæ ad ignem materiam ipsæ etiam urbi sufficiunt. Iucundus multis laudibus ager, nisi morulorum pernicie vexaretur, ut reliqua fere circummontana regio. Id animal ex insectilium genere (an reptile, an volatile dicamus, incertum) ineunte Maii mense ex ima tellure prorumpit, tum cū ipsæ vitium gēmae extuberant, humanum unguem magnitudine non excedens. Enituntur hi autem rependo: mox parvis alis attolluntur, & populeta, vitesque numerofo agmine invadunt: tunc primo vere frugiferantes, anni spem, familiarumque substantias voraturi. Non aliud præsentius contrā hāc pestem remedium, quàm si prælongis sudibus è singulis vitibus quotidie exturbentur, occidanturque. Ergo quasi præsidium finibus contra hostes sint laturi oppi-

da-

dani eo tempore exercentur. Mira tamen res est, quod hi tenuioris vini palmites fugiant, nec aliam quam Vesuvianam infederint oram, quasi meracioris succi frondē probè agnoscant, eligantque. Hinc etiam existimare licebit bituminatam Vesuvianæ oræ tellurem ad eorum semina fermentanda aptiorem reliquis reperiri, nisi dicamus arenosum solū permeabilius illis esse tum, cum ad recondenda semina profundius fodiunt, quam terræ penetrabilitatem in pinguioribus locis non inveniunt. Depasti itaque teneras gemmas extremo Iunio tellurē repetunt sementem ad venturi anni eladem sub ea relicturi. Vtinam tanto proventu segetes adolescerent, quanta ii fecunditate renascuntur. Trecentos sæpè ex unica eius sementis fistula prodire, narrant Agricola; sed de his satis.

In illa, quæ huic oppido imminet pendice quasdam antiquæ molis reli-

li-

liquias internosci narrant, quarum partem Vesuviano cinere, qui in plures ulnas ibi assurgit, regi credibile est. Hunc locum indigenæ Vesperis castrum nuncupant.

Fuit autem circa Vesuvium aliquādo Vesperis ciuitas: quam vis Vesperis nomen civitatis potius, an fluvio sit tribuendum non audeat decernere Pellegrinus. Facit autem certum indicium de Vesperis Civitate deprompta ex Livio historia. Cum enim Latini rebellassent à Romanis; egressis ad perduelles domādos consulibus Fulvio, & Decio, & auxiliaribus Samnitum copiis aucto exercitu, ab utrisque tandem (ait Livius): *Pugnatum est haud procul radicibus montis Vesuvij, qua via ad Vesperim ferebat.* Porro nec via aliqua ad fluvium ferre dicitur, cui plurimæ per decursum occurrere solent; ut propterea Livij verba ex eiusdem mente de Vesperis civitate intelligenda sint. Neque quod alibi le-

gatur Herculānum inter duos fluvios positum, inde necesse quis habebit, ut interpretetur Herculānum (nunc *la Torre del Greco*) inter Vesperim, & Sarnum fuisse, cum inter Sebetum, & Sarnum locatum intelligendum sit. Adeoq; nec recipienda est Pellegrini sententia, qui Sebetū, & Vesperim unū, idemque flumen fuisse credidit: cum Sebethi nomen sēper servasse legatur nostræ urbis riuus; nec tātis aquis fluat, ut dignus sit, in bellis recensendis qui memoretur: Quod si civitas Vesperis fuit, verosimile quidem videtur eam oriē tali latere Vesuvij sitam fuisse, in quo nusquam aliam extructam, quantum ex historiis colligi licet, (nam in rebus antiquissimis versatur) pro comperto habetur. Putaverim tamen vix admittendam eam, incolarum circā descripta Octavianī rudera Vesperis memoriam. Situs enim loci inopportunus aliud demonstrat, & potius crediderim civitatem illam

humiliori loco fuisse.

Fines Octavianitrāsgressis, ad quartum militare castrum, ut dicunt, Nemoris occurrit; Et verè à re nomen habuit. In medijs populetorū nemoribus sparguntur incolarum ædes, & alii plerique sua prædia inhabitant. Gens tamen ferox, & silvis assueta, & minimè hospitalis. Ager nulli fecunditate cedit: quamvis minus pomorum insitioni, quàm vitium propagationi indigenæ studeant. Ea etiam re nobilis est, quod in ipso inspicitur locus, qui vernaculè dicitur, *la Civita*, haud dubium excisæ uno impetu civitatis monumentum, de quo quidam Scriptores varia protulere, aliqua dicenda sunt. In medio itaque nemorensis agri planicie, cum minime de colle dubites, utpote in loco longè lateque æquo repente tumulus obicitur, non ille excelsus quidem, sed mediocris altitudinis, cuius ambitum mille passus facillè concludant. Certa

res

res est illum ibi non à natura iam pridem productum; sed vi minerarum, spirituumq; , aut in collem intumuisse illic tellurem, aut certè ex evomitione Vesuviana omnes lapides, arenasque in unam eandem partem vergentes, urbem illam elato tumulo consepelivisse. Hoc autem ultra servatam æcolarum memoriam, qui tradunt sub iis rupibus civitatis antiquissimæ ædificia operiri; unde remanet loco incertū illud vetustissimūq; nomen, *la Civita*, arguunt hoc etiam ipsæ rupes, quæ non ex saxo interius; sed ex adventitia materia, glebisque constituuntur. At quod rem ipsam illustrat, cernuntur sub ipso tumulo, qua parte desinit, integræ ædes, & ingentiū murorum rudera, porticusq; quos vidi semisepultos, aggereque imposito occultatos ex lateritio antiquo opere. Fertur integras à fossoribus sæpè domos detegi, corruptis suppellectilium reliquiis refertas; nuper-

C

que

que elaborato iuxta eius pendices
aquæductu, quo ferretur ad tormen-
tarii pulveris officinas Regias rivus;
opifices in viâ optimè instratâ incidisse
audivimus, qua purgata eximius le-
ctus fluvio paratus est. Non facilè est
verbis reddere, ut iaceant ad certû tâ-
ti casus indicium aggestæ in illo, &
sub ipso colle ingentes ruinæ. Ipsa
miserabilis loci facies suprâ omnem
eloquentiâ casum lacrymabilè osten-
dit, spectatoresque rerum instabilita-
tis admonet. Non dissimilis miracu-
li, siue historiam, siue fabulam nar-
rat Ovidius eleganter (lib. 15. *metam.*)

*Est prope Pitheam tumulus Træ-
zena sine ullis*

*Arduus arboribus quondam pla-
nissima campi*

*Area, nunc tumulus: nam (res
horrenda relatu)*

*Vis fera ventorum cecis inclusa
cavernis*

*Exspirare aliquà cupiens, læta-
raque*

raque frustra

*Liberiore frui cælo, cùm carcere
rima*

*Nulla foret toto: nec pervia fla-
tibus esset,*

Extentam tumescit humum.

De colle in Æolia tellure vi subter-
ranei ignis tumescente, noviterque
exorto prodit quoq; Aristoteles (lib.
2. *meteor.*), ne poetarum autoritate
omniñò nitamur.

In his verò ruinarum locis urbem
olim Thoram, siue Cosam stetisse
vult Pellegrinus, præsertim Flori (lib.
3. cap. 24.) motus historia. Cum enim
Spartacus servilis exercitus Dux per
Vesuvium errabundus, & in eo obfes-
sus à Romano exercitu teneretur, de-
lusis hostibus, vitigineisq; funibus,
per Vesuvii cavernas delapsa eius ag-
mina Exitu in uno nihil tale opinan-
tis ducis subito impetu castra rapue-
re: deinde alia castra, deinde Cosam,
totamque peragantur campaniam.

Idem etiam voluisse videtur Velleii historia, ibi (*Nepos Decij Magij cum legione, quam ipse in hirpinis conscripserat, Herculaneum cum T. Didio caperet, Pompeios cum G. Sulla oppugnaret, Cosamque occuparet.*) Paret itaq; horum locorum peritis post Herculaneum, Civitatem Pompeiorum fuisse, ponè Pompeios in mediterraneis hunc Civitæ locum inveniri, ita ut videatur de hac sub nomine Cosæ iuxta Pompeios occupatæ Historicus proculdubio loqui.

Enimverò licet hæc argumenta nō nihil persuadere videantur: maximè tamen miror de huius urbis (quam Thoram, vel Cosam dictam volunt) excidio, digno aliqui cuius memoria ad posteros trasmitteretur, neque Livium, neq; reliquos rerum Romanarum scriptores quidquam loquutos: præsertim cum staret adhuc ea Civitas Romanis ubique rerum potentibus, & ipsi præterea consueverint

eine scriptores insolitas res, auguria, mularum partus, lapidum pluvias, & cætera eiusmodi diligenter recensere. Porro credendum non est eos, qui minutiores casus luculèter historię tradidere, prætermittere voluisse magis celebrem eius urbis casum, tumulumque subitariò excitatum ad eius ruinas. Putarem itaque hæc ipsa rudera esse Pompeiorum latissimæ Civitatis reliquias, cuius Civitatis ambitum ad Saraum usque fluvium pervenisse legimus, qui paulo ab his ruinis inferior fluit; neque perperam aliam urbem fuisse credendum est.

Prætermisso nemoris agro se se offert Turris (ut vocant) D. Annunziata; castrum, in quo præterquãquod tormentarii pulveris officinæ exerceantur, nihil est peculiari dignum memoria. Volunt plerique hic fuisse olim sitam Pompeiorum Civitatem. Quantum tamen ab historiis hauritur, non eodem ferè situ, sed paulo inferiori

feriori iuxta ipsas Sarni fluvii aquas, eiusque ostium Pompeii fuere (*Sanfelix. in campa.*) Civitas & portu nobilis, & cōditore. Fuerunt Hereulem, ubi Herculaneum urbem sub Vesuvio condidisset, cum pompa in triumphi morem ad Sarnum fluvium processisse, ibique captum loci opportunitate, fluminisque benefico civitatem, edificasse à pompa triūphi Pompeios dictam. Sed nec tunc inclitus ille Iovis filius suarum urbium fortunam probè novit, easque citò perituras ignoravit: quique infera regna, Erebiq; monstra domuerat, vicini Vesuvi ignes laude ultrà omnes eius labores memoranda præterit.

Maximi autem nominis Pompeiorum civitas fuit, & Romani qui in opportuniore locos colonias ad imperii munimen mittere soliti sunt, huc coloniam deducere Sylla decreverunt. Eosdem Pompeianos infimulatos, quòd in coniuratione Catilinæ eius-

dem

dem partes sint sequuti, egregiè vindicat Cicero (*in orat. pro Sylla*). Fallitur verò Sanfelicius cum vult Pompeios civitatem everfam fuisse à Vesuvio, cum eius populus theatro consideret: *Pompeianos verò*, ait ille, *in scenicarum ludorum spectaculo cōsideres repentinus lapidum sepelivit casus, unusque theatri cavea facta est totius civitatis urna*. Duas enim reperimus Pompeiorum clades, quarum altera Nerone Cæsare terræmotu extitit (*Sereca lib. 6. cap. 1. q. natur.*) altera ex incendio Vesuviano Tito imperante. Primo illo quidem terræmotu sedens in theatro Pompeianus populus ingenti damno ex parte oppressus est. Concussa tamen tunc urbs, non sepulta: sed vix refectam incendium Vesuvianum sub Tito Imperatore omninò depressit, contumulavitq; cū Herculano lapidibus, cinerib; adeò ut paucæ remanerent apud posterorū earundem reliquæ: unde Sta-

tius concivis noster eiusdem ætatis:

Mira fides ! credetne hominum

ventura propago,

Cum segetes iterum, cumque hec

deserta videbunt

Infra urbes, populosque premi?

Hinc est, quod abhorrentes ab infelicitis patriæ sede posteri longè à Sarni aquis in benignioris celi regione edificaverint. Portus autem, qui procul dubio nobilis ante Pompeios fuerat, vnde Navale dicebatur *Nole*, *Nuceria*, & *Acerrarum*; Sarno amne merces excipiente, & emittente; prorsus evanuit, periitque fortasse cum ipsa urbe: eiusque statio repleta saxis, arenisque longè repulso mari in tellurem abiit, incertumque litus hodie navibus remanet, &

Statio male tuta carinis

Nec Sarnus navium amplius est patiens, qui usque ad Iustiniani, & Narsetis tēpora navigabatur (*Sigon. de imper. occiden. lib. 19.*), siue desuetudine

tudine nunc navigandi impeditis ripis, siue quod aliò versum sit enarratarum civitatum emporium, vel quòd repletum arenis alveum egeri, purgarique sit necesse ut navigetur.

Ager eius oppidi neq; satis frugifer est, neque latè patet, ut hinc liqueat foelicius olim, latiusque paruisse. Est etiam alicubi ingentibus è Vesuvio saxis repletus; proximaq; eius eruptione Anni M. DC. XXXI. igneo torrente domibus à fundamentis eculsis, aut repletis magna ex parte cōcidit, nullo tamen oppidanorum damno, qui cladis admoniti longè incolumes diffugerant.

Pompeiis verò relictis Herculaneum venienti occurrere sæpè solent in itinere lapidei nunc, qui quondam à Vesuvio fluxerunt rivi. Comperta res est ex his montibus erumpere fontes ignitos solere, liquidos primò quidem, mox deposito calore in saxum durandos, coagulandosque. Similem

lapideum rivum memini cum multa animi voluptate vidisse in Ænaria insula olim incendiis præclara, semistadio latum, duas altum ulnas in torrentis modum è montis umbilico ad mare descendentem, cum in lateribus, & sub eo saxo simplex alioqui, & pura tellus effodiatur. Nostra etiã memoria igneum lapidum liquatorum flumen ab Ætna per ingens spatium ad Catanense litus pervenisse didicimus; mareque ingressum cum defriguisset, in lapideã molem nulla arte humana, aut impêdio parandam ad naves tutandas effecisse.

Transacto autem eius viæ spatio Herculaneum aditur, non iam illud gloriosum à fortissimo ducum Hercule extractum, sed quod bis pessumdato antiquo Herculano in oppidum non magnopere laudandum evasit. Erat olim priscum Herculaneum in altiori situ, qui huic oppido, quod ex eius ruinis crevit, vulgo dicto (*la Torre*

re del Greco) stadio supereminebat. Ibi nunc quædam antiqua rudera, vestigia cernuntur, eoq; in solo quotidie effodi egregii operis columnas, lapidesque certa magnificæ urbis insidicia audimus. Ager eius montanus totus est, adeoque alicubi horret saxis exësis, perustisque, ut veterum, incendiorum historiam posteri in iis dilucidè habeant. Vini tantum ferax ager, sicuti & Pompeianus, laudatissimi, ubi tamen non omnino saxosus est. Oppidi nunc cives ad tria capitum millia censentur, decem millia numerata perhibent ante cladem anni M.DC.XXXI. Sed tunc cum patria ferè omnes oppidani, qui incautiores degebant, & parum curiosi, igneo torrente absumpti (*Recupis. d. iract.*) Oppidum cineribus subactum ultra domuum culmina excrecente tellure; loci autem, marisque opportunitate resectum: pristinam tamen frequentiam amisit.

Sequuntur in eodem occidentali Vesuvii latere Retina, Porticus, & Leucopetra, oppida, quæ ideo coniunctim memorantur, quod nullo ferè distinguantur intervallo. Multis in locis inter hæc oppida cernere licet glareolæ materiæ cortices, præcipuè tamen in eo, quem vulgo appellant, *lo Granatiello*, quam glaream quadruplicem observabat Thomas Cornelius: scilicet antiquitus quatuor vicibus effluxisse vitrificatum illum lapideum torrentem diuersis tamen temporibus, & suam quaq; eruptione venam, alia scilicet alii superimposita demonstrari. Amœnissimi planè littoris facies, cui ipsa insident è longinquo prospicientes maximè delectat: exornata namque sunt amplissimis ædificiis, ingentibusque prætoriiis regio sumptu extructis. Cernuntur ibi lætissima pomaria omnibus deliciis referta; nec ad utilitatem solum parata, sed ad voluptatem. Seces su Nea-

politianorum Procerum frequētatur, quod aeris temperie omnem laudem, convicinaq; oppida superent. Civium numerum difficile est recensere: nam si cum demas illustrium familiarum numerum, qui illuc per vices secedere solet; paucos indigenas, eosq; humilioris fortunæ invenias; ut plurimum fundorum colonos, & contemnendam manum; Ex his verò tribus Retina maxime, & Porticus ultimam incendii Vesuviani sevitiem sensere anno M.DC.XXXI. (*Recupit. ibid.*) cum ignei torrentis violentia sint deleta, & cinerea, lapidosaque nube in ipsa oppida effusa ferè integra fuerint subacta. Extant adhuc domus ad ultimam contignationem cinere repletæ, & in solo altiori ædificatur; ut novarum ædium fundamenta veterum pinnas attingant.

Retina verò vetustissimum oppidum est (nunc *Resina*) idemque retinet nomen una immutata litera. Vi-

detur etiam fuisse locus ad stationem classarijs Romanis olim designatus; ut etiam Puteoli fuerant; quod arguitur ex Plinii verbis (*lib. 6. ep. 16.*) de incendio Vesuviano sub Tito scribentis.

In eiusdem etiam occidentali montis umbilico D. Georgii, & Sebastiani surgunt pagi recentibus omnino ædificijs. Nam quæ extabant eiusdem nominis ante, anno MDCXXXI. pari vel maiore quàm reliqua oppida clade vehemens ignitorum lapidum, cinerumque turbo, tectis, casis, tugurijs cum animantibus, & civibus, qui non effugerant, everfis, sepultisq; delevit. Eorum tamen ager non undique eo detrimento affectus novos colonos invenit, surguntq; iam frequentes. Vinum eius oræ suprâ cætera laudatur Vesuviana. Fervet quodammodo in cyatho, & subsillire videtur auxiliarem ignem stomacho laturum. Præcipuum quod exprimitur in pendice prorsus in occidentem versa vulgò dicitur.

Sta (le Nouvelle, e li Caritti). Quamobrem nec cordatè loquutus videtur Virgilius vineas in occidentem versas spernens. (*Georgic. 2.*)

Neve tibi ad Solem vergant vinea cadentem.

A Leucopetra verò non longè distant Neapolis suburbia: interest tantum mitissima planicies hortis, villisq; olitorijs referta. Silentio autem prætermittimus Sebethi, Neapolis, Parthenopes, Palepolisque monumenta stylo grandiori, ingentibusq; voluminibus à plerisque eruditis Autoribus tractata. Libet tantùm hic inserere, quæ olim de iisdem ad clarissimum Thomam Cornelium scripsi:

*At tu mundus eas, montisque intus
Ætus arenis*

*Sebethe, ò patria fons generose
mea.*

*Te quoque specto libens auibus, di-
visque secundis,*

*Delicioque hominum condita Par-
thenope;*

Cer-

*Cernis, ut immensi repleat vasta
aegora campi,*

*Quantum nō vertant millia mul-
ta bouum,*

*Cernis, ut interius colles affurgas
in altos,*

Et leto infideat conspicienda sinu.

Neapolitanæ civitati omni foelicitatum genere refertissime, ne omnino deliciis superbesceret, imposita in propinquo est à fatis Vesuvii tyrannis. Etsi autem ab eo nullum adhuc memorandum passa sit detrimentum; horret tamen nostra urbs vicinā eius veluti carnificis stationem exitium sibi exemplo cæterarum quotidie minitantis. Vaticinatus est olim, Actius syncerus futurā aliquando tantæ urbis etiā euerionē. (*Sānax. de rumis Cum.*)

*Et te (quis putet hoc?) alirix mea
durus arator*

*Veriet, & urbs, dicet, hac quoque
clara fuit.*

Nulla tamen re facilius impleri id

vaticinium posse existimatur, quā à Vesuvii montis eruptionibus. Nescio quid ingens, inexhaustumque sonant ipsius cavernæ. Quod si cineres, lapidesque, quibus longinquas, propinquasque regiones, & maria vel operuit, vel conspersit, simul committi vna possent; pateret profectò quousque subterraneos cuniculos agat, quæ tellus hiatibus exposita, quæ solida interiùs sit.

Sed quoniam orientale, meridionale, & occidentale Vesuvii latus circumeundo peregrimus; remanet, ut de Septentrionali pauca dicamus ad itineris complementum. Barræ pagus inter initia Septemprionis primus occurrit vix vno, & altero milliari ab urbe diffusus. Is habet eximium agrū, & qui Capuano, & Acerrano fertilitate non cēdat. Hinc frequens est, & urbanorum secessu nobilitatur. Eandem quoque Ponticelli pagus vicinus agri laudem habet, & si non ean-

dem incolarum frequentiam ob aeris gravitatem. Porro quæ iis transmissis in montana Septemprionis pendice mōtana sūt oppida Massa, Troclea, & D. Anastasii, & si pretiosiore vino cōmendantur; segetis tamen prouentu demissioris soli agris cedunt. Quamobrem peculiariter videndum est.

CAPVT SEXTVM.

De antiqua, & presenti eius ubertate, & vinorumque laude.

M Irabimur profectō immutatā ævo, & variā vario tēpore Vesuvianę oræ fecunditatem: nam quātum ex antiquorum lectione haufimus olim quidem putris soli, pinguisque fuisse legitur, frumenti ferax, olei, viniq; fecunda, & cum Acerana, Capuanaque fertilitate concurrebat. Testis Virgilius iis carminibus (Georg. 2.

Ulla tibi letas intexet viribus ulmos,

Ulla ferax oleæ est; illam experiere colendo

Est facilem pecori, & patientem vomeris unci:

Talem dives arat Capua, & vicina Vesuvo,

Ora ingo, & vacuis Clanus non aq̃us Acerris.

Idem indicavit Strabo cum scripsit (Vesuvius mōs agris cinctus est optimis dempto vertice) Sed hi certē ante ingentem Tito Cēsare imperante eruptionē, & eas quæ sequutę sunt scripsere. Nunc autem quodcumque solum aspectu suo, circuituque complectitur, frumento minus aptum, minores fruges vix educat, &

Siliqua quassante lapinos:

Eius verō rei non dubiæ causę fuisse, quæ post Virgilii, & Strabonis ætatem accesserunt deinceps cinerū, & lapillorum incrementa pumiceorum,

rum, quæ finitima omnia subacta
 priore pingui tellure compleuerunt.
 Constat autem, quod altius terram
 effodienti pinguis illa tellus occur-
 rat, quam etiam nunc aratri signis in-
 terruptam cōspicere licet; & veterem
 tellurem coloni appellant. Verum
 enimverò quantum illi laudis dece-
 sit ex amissa frumentatione, non dis-
 par accessit ex incendiis Vesuviano
 vino nobilitas. Mirabar autem cur
 nunquā in pretio fuerit priscis Scrip-
 toribus Vesuvianum merum: adeò
 inter illam veterum authorum copiā
 nullum de ipso extat monumentum.
 Virgilius (*Georg. 2.*) enim nobiliora
 regionum vina in Georgicis enume-
 rans de Vesuviano reticet. Plinius
 (*lib. 14. cap. 26.*) verò ex proposito de
 eorundem maiore, minoreve nobili-
 tate edisserens, de Vesuviano ne ver-
 bum quidem profert. Laudantur ab
 eo in campania nostra vina Surrenti-
 na, Cecuba, Gaurana, Massica, Faler-
 na,

na, quibus quantum nunc Vesuvia-
 num præstet nullus est, qui ignoret.
 Putassem profectò vel minimam, vel
 nullam eo prisco ævo fuisse vitium
 in Vesuvio culturam, copiamque;
 cum præterea legatur quandoque in-
 terdictam in solo Italico vinearum
 propagationem, cum animaduerte-
 rent vinearum causa frumentationē
 posthaberi, quæ res annonæ detri-
 mentum inferret. *Existimans* (inquit
 Svetonius in Domitiano) (*nimio vi-
 nearū studio negligi arva, edixit ne quis
 in Italia novellaret, utq; in provincijs
 vineta succiderentur, relicta ut pluri-
 mum media parte.*) Sed nec ea opinio
 undiq; tuta est, cum apud plerosque
 legatur dictus Vitifer Vesuvius: En
 Martialis

*Hic est pampineis viridis Vesu-
 vius umbris:*

Certè melior sententia eorum est,
 quæ putavit vitibus quidem semper
 fuisse consitum Vesuvium: vinum

autem, quod ex eius pendicibus ex-
primebatur idcirco iam pridem nul-
lius nominis fuisse, quod minores
olim fuerint eiusdem vires, quod
post incendia è Vesuvianis nitrosis
cineribus assumpto robore crevit in
eam laudem, ut nunc toto Orbe ce-
leberrima vina Vesuviana habeantur.
Ceterum Sanfelicius inquit (de
Campan.) mons ipse, quem tanta va-
stitas inuisum antiquis fecerat, repen-
dens fructu illata damna, inuenit apud
posterios gratiam: cineris quippe calore
affecta hæc plaga magnam nobilitandis
vinis vim accepit. Quod ego olim in
quodam epistola his carminibus ex-
posui.

*Dicaris licet ingentes egisse rui-
nas*

*Ignibus, & vomitu sæpè calen-
tis aquæ;*

*Quodq; duas saxis generosas sup-
primis urbes,*

*Et pecudum, atq; hominum eg-
de*

de cruentus eas:

*Tu tamen hæc pretio parili tua
damna rependis*

*Copia, & invicti nobilitate me-
ri.*

*Quis te credideris voluentem è
vertice flammæ.*

*Frugifera circum vite virere ta-
men?*

Eiusmodi verò est Vesuviani vini
præstantia, conditioque; ut validius
gratiusq; sit, quò vetustius: tunc enim
hominum valetudini, stomachoq; ma-
ximè confert. Vetustum autem in-
telligo non ad prisce ætatis sensum,
quæ in vini vetustate ultra modum
luxuriata est. Tuoc enim non nisi vi-
gesimi anni merum probabatur in-
mensis. Vnde Athenæus: Falernum
vinum potui anno decimo tempestivum est;
& ab anno decimoquinto ad vigesimum;
vetustius autem caput dolore afficit.
Ceteris anni vinum servatum quo-
que legimus; cum nostra ætate vali-

diffimum quodque vix biennium attingat, quod si excesserit, prorsus degenerat. Et si verò hæc res maiorem requirat disquisitionem; multum tamen vino ad vetustatem seruando contulisse videntur cretacea vasa, quibus tunc servabatur orificio diligenter gypsata. Vesuvianum autem, quod *Græcum* vocant, translaticium esse non ambigitur, nostramque Italiā à Græcia mutuò propagines sumpsisse; quamvis nunc tanta sit apud nos eiusdem copia, ut misisse potius in Græciam, quàm inde accepisse videamur. Græcum porrò vinum hoc habet proprium, quòd naui ductum maris iactatione, qua reliqua corrumpuntur, suauius fiat.

Sunt etiam, qui putent fusci coloris vuas, quas, *Aglianiche*, vulgo dicunt, à Græcia etiam traslatas huc esse, ex nominis coniectura, cum illud uas eo idiomate græcum significet;

Licet autem Paulus Iurisconsultus (*ff. de verb. oblig. instit. de act. §. preterea*), campanum vinum uti totius orbis pretiosissimum memorauerit, non ambigo tamen illum de vino Falerino, Massico, & reliquis circa Capuam urbem intellexisse, non de Vesuviano, cuius nullum adhuc erat nomen. Colligere enim licet ex historicis Campanum agrum præcipuè eum, qui circa Capuam erat, dictum fuisse.

CAPVT SEPTIMUM:

De Aquis, aut siccitate circa eundem.

IN tam ingenti arborum, valliumque spatio, cui oppida ferme quindecim insident, nulla aquarum exilit staturigo. Vivit innumera hominum, pecudumque multitudo ex sola pluviana, quæ diligenter hiema-

li tēpestate colligitur in omnes usus per æstatem ad venturam usque hie-
mem suffectura. Manet autem apud
incolas tradita quædam per manus à
maioribus, & in posteros transmissa
de fluminibus memoria. Duo enim
narrant profluxisse olim è Vesuvio
flumina, Vesperim, Draconēq; quorū
alterū fama est dedisse, vel accepisse
ab illo nomen. Ea memorant ex
orientali latere montis decurrisse in
mediterranea, vetustis terrę hiatibus,
aut montis motibus, ruinisque vel
essicata, vel intercepto alveo absor-
pta, alioque versa. Addunt quoque
ad argumentum coniecturas, scilicet
legi feudalium agrorum antiquas in-
vestituras, in quibus à domino aquæ,
aquarumque decursus, & ius aquan-
di concedebatur, frustrà si aquarum
beneficium ibi natura negasset. Enim-
verò sicuti nec difficilis res est quæ
credatur flumina sicari posse motu
terræ, aut aliò verti, vel hiatu sorbe-

ri, iuxta illa Ovidii carmina (lib. 15.
metam.)

*Hic fontes natura novos reseravit,
& illic*

*Clausi, & antiquis tam multa tre-
moribus orbis*

*Flumina profluunt, aut essicata re-
sidunt.*

Ita pariter quodam maximo terre-
motu, eruptioneque montis Ætnæ
in Sicilia plerosque fontes essicatos,
plerosq; noviter erupisse, alios etiam
salsedine corruptos, scribit Sigo-
nius.

Nil tamen me movet ea indigena-
rum credulitas, quæ nullo historico-
rum, aut geographorum testimonio
nititur, isti; de Vesuvio multa scri-
bentes, prorsus de fluminibus circa
eundem silent. Cæterum quod de
Veseri narrant, ea quidem urbs fuit,
non fluvius, ut dictum est superius.
Quod de Dracone tradunt id neq; in-
diciū veri habet; sefellit enim eos
quod

quod Draconis quoque nomen fluvius Sarnus aliquando habuerit Græcis ea regione dominantibus, qui amnis, *Scafati*, nunc dicitur. Ille autem quamvis non procul à Vesuvio præter eius radices fluat; nihil tamen aquarum ab eo, nec originis habet. Ab Apennini cautibus circà Sarnum urbem exiliens, grandique alyeo per læta camporum æquora volutus ostium in Pompeiano mari semper habuit, habetque. Et licet is amnis semper Sarni nomen omni ætate retinuerit apud universos scriptores latinos, quo utitur Virgilius:

. . *Et quæ secat æquora Sarnus;*
Et Lucanus lib. 2.

. . *Nocturnæque editor aura*
Sarnus

Et Statius lib. 1. *sylvar.*

Nec Pompeiani placeant magis
otia Sarni.

Vbi tamen Græcorum imperio ex

regiones (Romano imperio Bizantium translato) paruerunt, uti semper fuere Græci gloriosi, & memoriarum avidissimi, è suo idiomate nomen illi indidere duplex, scilicet *Ἀράκων*, seu *Ἀράκωνος*, siue quod id flumen nullo sonitu, quietoque cursu fluens, ob immensam tamen altitudinem transitum respuat, tentantesque omninò hauriat, devorretque: seu quia brevi cursu & nascatur ingens, & moriatur, nullis alienis aquis auctus in itinere sua tantum aquarum mole contentus, ut Draco inde dici mereretur. Affert ad huius rei argumentum Pellegrinus quosdam ex Archivio Canobii Cavenensis scripturas. Sed (ne privata fide videamur uti) Sarnum fluvium appellatum invenimus Draconem apud Historicos à Sigonio compilatos (lib. 19. *imper. occiden.*) Cū enim Græcus Imper. Iustinianus Duce Narsete Gothos ad internecionem perse-

que-

queretur; hi Sarnum fluvium, eiusq;
pontem ad Græcos arcendos muni-
vere, & accepto navibus per adver-
sum flumen à proximo mari subeun-
tibus, comiteatu; bellum per plures
dies extraxere, donec amissis navi-
bus fame domiti ad pugnam sine
coacti. Descripturus hæc eadem Hi-
storicus ita loquitur (*Ad Vesuvij mō-*
tis radices amnis est nomine Draco, cu-
ius pontem Gothi præoccupaverant, &
statim impositis machinis, & turribus
muniaverunt, & infra; Ita duo ibi men-
ses extracti: sed uti in loco maritimo
Gothi plurimum poterant: nam navi-
bus necessaria subvehebant. Constat
autem, quod victi perdomitique fa-
me Gothi ad proximum flumini Sar-
no montem lactarium iuxta Grânia-
num oppidum confugerint, nunc
(Monte di tenera) Quare Gothorum
animos usque adeò fregit, ut rerum ne-
cessariarum inopia pressi ad proximum
montem confugerint, quem lacteum ap-
pel-

pellant; ostenditur etiam nostra ætate
pugnæ locus iuxta Sarnum fluvium,
vbi adhuc ossa interemptorum effo-
di narrant.

Liquet igitur Draconis amnem
Sarnum ipsum fuisse; non aliū è Ve-
suvio. Ea porro verba, quæ in feu-
dalibus investituris verustissimis le-
gi narrant putaverim ex consuetudi-
ne addi solita, vt concedantur aquæ,
aquarumq; decursus, sive sint illæ, si-
ve non fluant in agro feudali, quibus
verbis denotetur ampla, & liberalis
domini concessio. Sunt autem in mō-
tanis Herculani, Octaviani, & Reti-
næ rupibus quædam stillicidia, seu
fonticuli, qui nec perennes sunt, &
ex philtrata inter lapillos pluviana
aqua progredi credendum est.

CAPVT OCTAVVM.

De causis, & effectibus eiusmodi incendiorum.

QVoniam in profundo veritatem natura reposuit, ideo suā quisque coniecturam de causis eiusmodi incendiorum in medium afferre solitus est. Cautius verò egerit, qui nihil certi profitendo, verosimilia tantum proposuerit: ipsa autem natura noverit an ea vera sint, an falsa. Primo itaque putarunt aliqui solis calorem huiusmodi ignium vnicum esse autorem (*Gassend. tom. 2. de calor. subterr.*) atque ex eiusdem radiis minerarum gravidam reddi tellurem. Sed hæc opinio ex eo reiicienda aliis videtur, quod vix paucos superficiales telluris pedes à solis calore penetrari experiamur; cum è contrà minere, igniumque alimenta in penitissimis,

mis, imisque partibus gignantur. Sebastianus Basso, cui consentire Cartesius videtur, existimat ex aqua marina subterfluente hos montes incendia provenire, & ali. Eius verba libuit huc transcribere: *Quoniā materia, quæ cōtinuū illi inflammationi ministrat alimentum, cum ex aqua procedat, non dubiam nostræ sententiæ faciē fidem, quòd idem sit ignis, qui ex mari vicino subterraneis ductibus euadens illic inflammetur, & qui in mari detentus tantos in eo motus citet. Sed audire lubet, quæ paucis Iustinus, at philosophicè prorsus, de huius incendiij causis protulit lib. 4. cap. 1. historiarum (Accedunt, inquit, vicini, & perpetui Aetnæ montis ignes, & insularum Eolium, veluti ipsis undis alatur incendium; neque enim in tam angustis terminis aliter durare tot sæculis tantus ignis potuisset, nisi humoris nutrimentis aleretur.) Paucis interiectis id ipsum explicat (Eadem causa etiam Aetnæ mon-*